

ACC. N:R M. 12899 : 1-9.

Landskap: *Värmland* Upptecknare: *Carlsson Hellström*  
 Härad: *Värmland* Berättare: *Alfred Blomkvist*  
 Socken: *Östra Gerum* Berättarens yrke: *Snickare*  
 Uppteckningsår: *1953* Född år *1866* i *Östra Gerum*

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Hemmets prydande. s. 1.

Begravning. s. 2-4.

Frieri och bröllop. s. 5-7.

Kyrkkryddor. s. 8-9.

LUF 49

" 70

" 71

" 88

Skriv endast på denna sida

ACC. N:R M. 12899: /

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

Luf. 49

Enkelt var det i hemmen förr. Men det kunde vara hemtrevligt ändå. Rummet hade en stor öppen spis med valv och stenal (stenhall) och spjäll, som man drog ut och in. På sommaren satte man föv i spisen. Björk-, ek-, ask- och rönnlöv. Och lite var stans hade man löv. I vrårna och bakom möblerna t.ex. mellan sängen och väggen.

Hackat enris ströddes på golvet, när det var nyskurat på lördagarna. Mattor fanns inte i min barndom. Sedan blev det halmmattor, som gjordes av långhalm i stället för trasor, men de höll inte länge. Och sedan kom trasmattorna. De låg bara på, om det var något rum, som man inte använde. På Julaftonen lades julkhalm på golvet och den skulle ligga till Tjugondedag Knut. Julkalm hade de nästan överallt i stugorna.

Tapeter fanns på väggarna, men de var inte så fina. Tavlor fanns också. De föreställde byggnader och djur och porträtt och religiösa motiv fanns också. Man köpte tavlorna i affärerna i Falköping eller av gubbar, som kom och sålde.

Dukar låg det på byrån eller chiffonjén, men sällan på bordet. Många var för fattiga för att ha dukar. Men annars lade man på dukar med granna rosor och andra med människor och djur på till högtiderna.

Vi hade ett litet skåp med fina utskärningar och sådana skåp är dyrbara nu. Ibland var det snidade djur på skåpen.

I min barndom fanns inte så mycket fotogen och lamporna var inte så fina. Bara en fot och en ynkelig veke. Jag satt ofta med trästickor och ljuste, när fruntimren spann på kvällarna.

Särskilda vaser såg man inte ofta, men till söndagen sattes blommor i vanliga gläs och i tillbringare. Krukväxter fanns det lite varstans.

Träkronor sattes upp i taket till julen. De hade bågar av ståltråd och där var det grannt papper omkring och karameller. Och utanför dörren hade vi två granar.

ACC. NR M. 12899: 2.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

*Luf. 70*

Dödsfallet. Meddelandet spreds från gård till gård, men inte genom någon särskild person. Flaggning på halv stång började man väl med för 50-60 år sedan och annonser också.

Den döde. På sina ställen läste de väl något och sjöng en psalm, men andra glömde det. En släkting slöt den dödes ögon och man lade en psalmbok under hakan på honom för att hakan inte skulle falla ner. När den döde hade kallnat, tvättades han. Då låg han på ett sofflock eller liknande. Det var viktigt att handduken man använt vid tvättningen brändes, för den som torkade sig på den sedan, såg spöken. En Hustru gjorde inte det, när hennes barn dog, utan hon torkade sig med vilje med en sådan handduk och hon "blev sune" och när det blev mörkt, såg hon spöken. Den dödes bädd brändes upp, om det inte var något värdefullt, men det var för det mesta halm.

Likkammare hade man om det fanns plats för det och den pryddes med lakan, blommor och ljus, men det var mest på förmögna ställen. I fattiga hem låg den döde i ett skjul, som om det var så vulet, pryddes med granris och grönt. Löcket lades inte på kistan förrän på begravningsdagen, ty gästerna brukade vilja se liket.

Likvaka var det en del, som hade och då läste man och sjöng psalmer. Det var nog bara husets folk, som väkade och då blev det ingen förtäring, men om några släktingar kommit, blev det väl lite kaffe.

Kistorna var alltid svarta och mellan löcket och själva kistan var det ofta svart tyll med vita prickar eller tvärt om. Det fanns inga beslag att bära med. Man använde "handklä", som såg ut som halva lakan. De togs under kistan och runt halsen på dem, som bar. Kistorna kostade 5 kronor hemma, men vid 1800-talets slut, när kistorna köptes från Falköping kostade de 7 kronor.

Vid ankomsten till kyrkan ringde klockorn och kistan sattes ned i graven genast. Självspällingar fick ingen ringning och inte fick de tagas genom porten, utan de lyftes över muren och begravdes i norra hörnet av kyrkogården. Dödfödda fick inte heller ringning och inte tror jag prästen behövde läsa. Jordfästningen var på lördag eller oftare söndag, men ej alltid i samband med högmässan.

Jordfästningen var tidigast klockan tio på söndagen och sedankunde den vara längre fram på eftermiddagen också. Prästerna och gästerna också tyckte det var bra, när jordfästningen började äga rum inne, för det var kallt att stå ute på vintern. När de började jordfästa inne i kyrkan, vet jag inte.

Likpredikan hölls för förnåma personer efter mullpåkastningen. Att vänner talar både i kyrkan och vid graven förekommer och i synnerhet när det är en bemärkt person, som är död.

Någon i hemmet tillslöt kistan och då var det vanligt, att man använde tränaglar. Likvagnar fanns och finns inte på många ställen på landsbygden. I mina barnår bar de kistorna för det mesta, men sedan så tog de kistorna på fjärdervagnar och t.o.m. på "bultvagnar".

Utfärd. Den döde hade innan han dog utsett vem som skulle bära honom och man bar kistan så att fötterna kom först. En del strödde salt efter kistan för att inga spöken skulle komma. - Det var vanligen någon, som sade några ord innankistan bars iväg.

I processionen var det tre led. Det var en släkting och två, som var mera oskilda. Vi hade inga prestaver i Gerum, men i Dimbo fanns det och dem lånade fint folk. Ibland gick ett par barn, som hörde till sorgehuset före kistan och de hade kransar och bar. Sång förekom aldrig under vägen.

Vid högmässan hade begravningsgästerna företräde, men annars hade de sina särskilda bänkar och de fattiga fick stå.

Själaringningen var lika för alla. - Vid gravöppningen ringde kyrkovaktaren. Och så ringde klockorna, när man kom och när man gick.

Återfärd. Man gick samma väg tillbaka, men man fick inte ta genvägar. Processionen försökte man hålla i samma ordning som förut. Tydor tog de kanske av processionens utseende, men på begravningskvällen var det som de, som var "sunta", kunde se vem, som skulle dö härnäst.

Begravningskalasen hölls hemma hur enkelt de var. Förningen var ungefär som på bröllopet ostkaka, sötost och tårter. Karameller med svart papper och ett språk på fick gästerna, när de kom från kyrkan och en sup vin eller brännvin. Den dödes skål har jag aldrig hört talas om. Två dagar var det mesta de höll på, men i allmänhet varade

ACC. N:R M. 12899: 4.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

begravningskalasen bara en dag och då höll man på till mitt i natten. Det förekom bestämt att man dukade fram en tallrik extra, men varför man gjorde det har jag glömt. Dans och kortspel förekom då aldrig, men fram på natten kunde det bli lite livat, för de gagnade mycket starkt. Efterkalas hade man också och tredje dagen var det käringakalas.

Det hände att det var insamling till de fattiga, men det blev aldrig mycket. Ibland samlade det till kyrkan också. Vid nattvarden samlades alltid pengar till kyrkan och de fattiga.

Betalade kyrkotjänarna gjorde de väl allt efter som de var förmögna. Far och mor talte om "prästböl" och då skulle de ge lite utav allt de hade, men något särskilt vid begravning vet jag inte.

Runt kyrkogården är det en stenvägg och oxel och lönn, rönn och ask var planterade där, men nu har de huggit ner de flesta träden och det är synd, för de var så höga.

Gårdarna hade egna gravplatser och de underlydande begravdes där om det fanns plats. Sedan blev det ny ordning och då började man med en grav i ena hörnet och så gick det i ordning.

Graven grävdes av kyrkvaktaren och om han hittade några ben, så grävde han nog ner dem igen. De, som ringde skyfflade igen graven, när de sörjande gått.

Tre gravvårdar av sten från 1632 finns det på kyrkogården. De andra är också av sten varenda en. - Förr gjorde de kransar av lingonris hemma och prydde gravarna med.

Granris och eneris ströddes ibland på vägen före liket och det var en hedersbevisning.

I mina barnaår hade kvinnorna vita huvudkläden och förkläden och svarta klänningar. Längre fram hade de svarta flor. Karlarna hade band om armen och ibland på hatten.

Ett år var sorgetiden och om de var unga fick de inte gifta om sig förrän året var slut.

ACC. N:R M. 12899: 5.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

*Luf 71*

Ungdomarna träffades på auktioner och stormarknader, som hölls två gånger om året. Och i arbetet träffades de också. I en del socknar gifte man sig bara inom socknen och i Skörstorp är nästan hela socknen släkt. Om man gifte sig med en från socknen, så visste man vem man fick. Ekonomin spelade stor roll och utseendet stod ofta tillbaka för rikedom. Att flickorna var duktiga att arbeta såg man också till och denäktade kärleken var ej avgörande. Föräldrarna kunde förhindra giftermål i synnerhet om barnen var omyndiga. Det var många som blev tåkiga och förstärda för livet, när de inte fick den de ville ha.

In del hade bönemän. Det var sådana, som inte kom sig för att fria själva och så var det de rika, som hade bönemän också och de, som höll sig mycket hemma. Då skulle bönemannen fråga om hans uppdragsgivare fick komma eller inte och sedan gick de tillsammans och friade. För besvärt fick han ett par långa strumpor och lite pengar. Och blev äktenskapet bra, så hade böneman gott av det i hela sitt liv.

I mina barnaår förekom inga förlovningar utom hos fint folk. De enklare kom överens ändå och fästmän fick en psalmbok eller någon annan liten sak.

I mina tidigaste barnaår fanns det något, som kallades att gå fästmö. Det var mest fattigt folk, som gjorde det. Då gick fästekvinnan från gård till gård och en annan var med henne och de fick lin och ull. Om fästekvinnan inte var så fattig att hon behövde gå och tigga blev de arga, när hon kom, men annars ville gårdarna överglänsa varandra och därför talade fästekvinnan om, vad hon fått där och där.

När de skulle bjuda till bröllopet, så var det brudgummen och brudens far, som gjorde det. Prästen och klockaren bjöds på större bröllop, men andra hade inte fint nog och inte råd heller, tyckte de.

På stora bröllop kom inte brudgummen förrän till själva vigseln. Då red "blosshallarna" till hans hem och hämtade honom och spelemän var också med. Sedan skickades en förridare till brudens hem och han frågade om brudgummen fick komma och sedanred han tillbaka och sade att brudgummen var välkommen och så red de fram till brudens gård.

ACC. N:R M. 12899:6.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

Men detta var när brudgummen bodde långt borta, annars var det enkla. Brudens fader hälsade välkommen och ibland var vigseln hemma, men för det mesta bar det av till kyrkan. När de kom tillbaka, stod brudparet i dörren och alla tog dem i hand och önskade dem lycka inna de gick in.

Förning hade alla med sig och det var vitmat, ostkakor, sötost, puddingar, krämer och tårter. Förningen bars dit dagen före och förningen var det mesta det var på kalas. Kokerskan och diskerskan skulle ha var sin kaka av gästerna. Det var kalas, när förningen kom och det var nästan lika fint som på själva kalaset och då var det "hisnesamt".

På en del ställen samlade man in pengar till brudparet vid middagens slut och ibland samlade man till de fattiga. Pengarna lade man på en tallrik, som skickades runt.

I tre dagar kunde bröllopet vara och åtta dagar talade mina föräldrar om. Tredje dagen bjöd brudens föräldrar hela byn på brännvin vid de stora bröllopen. Några gubbar följde alltid med från början och var med i alla gårdar och drack och de blev liggande till slut och det hände att de dog.

Efter middagen dansade först prästen med bruden. Det var mest trindanser och då snurrade man runt på ett ställe. Sedan fick andra dansa med bruden och för det skulle de ge pengar och då gav de så mycket, som de tyckte det var värt. Senare på kvällen kunde det bli allmän dans och då kom sådana, som inte var bjudna och de blev fägnade med en sup, men de fick ge lite pengar. Då dansades polkett och vals och hambo och man lekte pantlekar och nummerleken. Då ropade man det numret man ville ha och då kom den springande, som hade det och gav man sig inte iväg genast, så var det en lekledare, som dunkade till en i ryggen. Det var ingen uppdelning på gifta och ogifta, men det var bara de unga som lekte. Och flickorna dansade kronan av bruden och den, som gjorde det blev ärad.

Efterkalas hade de många och det sista kallades "käringakalas. Det var inte så många bjudna på efterkalasen och kalasen var alltid i bröllopsgården.

ACC. N:R M.12899:7.

Jag glömde berätta förut, att vid den allmänna dansen på kvällen tog de en huggkubb och dansade ringdans runt den och en satt på kubben med en tallrik i hand och där skull man lägga pengar till spelmännen.

Det var dragkamp om brudgummen också. De gifta och de ogifta drog honom åt var sitt håll, så ibland kunde det bli ont av det; men de ogifta fick råda för det mesta.

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

7

Luf 88

Ryckkrydder, ja det hade gummorna med sig till kyrkan och det var ungefär, lavendel och salvieblad som de lade i en närduk och närduken lade de ovanpå psalmboken. Detta såg jag, när jag var barn, men sedan förrann bruket, när jag blev äldre och längre än till 1800-talets slut höll det nog inte på. — Luktflaskor med luktsvatten var det bara några som hade. Det var de förmåna fruarna och ibland tog de korken ur flaskan och lukade ett grand. — Karameller hade man också och bjöd och när det skulle vara riktigt väl stack man till varandra ett äpple och sedan naggade man och åt lite under tjänsten.

7. Carlarne omrade eller luggade lobak och bjöd varandra gjorde de. Det var mest vid högmässan man hade sådant här för sig, ty den var så lång. Vid begravningar var det mer andakt, så då lät man bli men vid bröllop kunde det allt förekomma.

ACC. N:R M. 12899:9.

Fräskerna sade aldrig något om varken smusan -  
det eller att man åt lite, bara det var lugnt  
och inget prat.

Hela blomsterbuketter hade man inte med  
sig in i kyrkan, vad jag vet.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND